DOMSTOLENS DOM (Tredje Afdeling)

7. september 2006 *

I sag C-125/05,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 234 EF, indgivet af Østre Landsret (Danmark) ved afgørelse af 15. marts 2005, indgået til Domstolen den 17. marts 2005, i sagen

VW-Audi Forhandlerforeningen, som mandatar for **Vulcan Silkeborg A/S,**

mod

Skandinavisk Motor Co. A/S,

har

DOMSTOLEN (Tredje Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, A. Rosas, og dommerne J.-P. Puissochet, S. von Bahr, U. Lõhmus og A. Ó Caoimh (refererende dommer),

* Processprog: dansk.

generaladvokat: L.A. Geelhoed
justitssekretær: assisterende justitssekretær H. von Holstein,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 16. februar 2006,

efter at der er indgivet indlæg af:

— VW-Audi Forhandlerforeningen, som mandatar for Vulcan Silkeborg A/S, ved advokaterne M. Goeskjær og P. Gregersen

— Skandinavisk Motor Co. A/S ved advokaterne C. Karhula Lauridsen, T. Ryhl og J. Ørskov Rasmussen

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved N.B. Rasmussen og A. Whelan, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 27. april 2006,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 5, stk. 3, i Kommissionens forordning (EF) nr. 1475/95 af 28. juni 1995 om anvendelse af

traktatens artikel [81], stk. 3, på kategorier af salgs- og serviceaftaler vedrørende motorkøretøjer (EFT L 145, s. 25).

2 Spørgsmålene er blevet rejst under en sag mellem VW-Audi Forhandlerforeningen, som mandatar for Vulcan Silkeborg A/S (herefter »VS«), og Skandinavisk Motor Co. A/S (herefter »SMC«) vedrørende lovligheden af sidstnævntes opsigelse med et varsel på et år af den med VS indgåede aftale om forhandling i Danmark af biler af mærket Audi.

Retsforskrifter

3 Betragtning 19 til forordning nr. 1475/95 har følgende ordlyd:

»I artikel 5, stk. 2, nr. 2 og 3, og stk. 3, fastlægges mindstekrav for fritagelsen med hensyn til salgs- og serviceaftalers varighed og opsigelse, fordi en forhandlers investeringer til fremme af salg og service af aftalevarerne væsentligt forøger forhandlerens afhængighed af leverandøren, hvor der er tale om kortvarige aftaler eller aftaler, der kan opsiges med kort varsel. For imidlertid ikke at hindre, at der udvikles smidige og effektive forhandlernet, må leverandøren have mulighed for ekstraordinært at opsige en aftale, hvis det er nødvendigt at foretage en gennemgribende reorganisering af hele forhandlernettet eller en del heraf [...]«

4 Artikel 1 i forordning nr. 1475/95 indeholder en fritagelse fra forbuddet i artikel 81, stk. 1, EF for aftaler, hvorved en leverandør giver en godkendt videreforhandler i opdrag at fremme salget af aftalevarer i et bestemt område og forpligter sig til inden for det pågældende område kun at levere køretøjer og reservedele til videreforhandleren.

5 I forordningens artikel 4, stk. 1, bestemmes, at det ikke er til hinder for indrømmelse af fritagelse, at forhandleren forpligter sig til at overholde mindstekrav med hensyn til salg og service, navnlig vedrørende indretningen af forretningslokalerne eller reparation og vedligeholdelse af aftalevarer.

6 Forordningens artikel 5, stk. 2 og 3, har følgende ordlyd:

»2. Har forhandleren påtaget sig forpligtelser som omhandlet i artikel 4, stk. 1, med henblik på at fremme salgs- og servicestrukturen, gælder fritagelsen på betingelse af, at:

[...]

2) aftalen er indgået for mindst fem år, eller at den normale opsigelsesfrist for en på ubestemt tid indgået aftale er på mindst to år for begge aftaleparter; [...]

[...]

3. De i stk. 1 og 2 nævnte betingelser for fritagelse berører ikke:

— leverandørens ret til at opsige aftalen med mindst et års varsel, hvis det er nødvendigt at foretage en gennemgribende reorganisering af hele forhandlernettet eller en del heraf

[...]

I tilfælde af uenighed skal parterne i hvert enkelt tilfælde acceptere en hurtig afgørelse af tvisten enten ved at anvende en uvildig sagkyndig eller at afgøre sagen ved voldgift, uden at dette indskrænker parternes mulighed for at indbringe sagen for domstolene i overensstemmelse med gældende national ret.«

7 I de vejledende bemærkninger til forordning nr. 1475/95 har Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber anført følgende som svar på spørgsmål 16, litra a), der har overskriften »Er det muligt at bringe aftalen til ophør før tid?«:

»Fabrikanten har ret til at opsige aftalen ekstraordinært (med et års varsel), hvis det er nødvendigt at reorganisere hele forhandlernettet eller en betragtelig del deraf. Hvorvidt det er nødvendigt at reorganisere, afgøres efter fælles overenskomst parterne imellem eller på forhandlerens begæring af en uvildig sagkyndig eller ved voldgift. Anvendelse af en uvildig sagkyndig eller en voldgiftsmand indskrænker ikke parternes mulighed for at indbringe sagen for domstolene i overensstemmelse med gældende national ret [artikel 5, stk. 3]. Hvis leverandøren i medfør af aftalen tillægges ensidige opsigelsesrettigheder, der er mere vidtrækkende end de rettigheder, der fremgår af forordningen, bortfalder muligheden for gruppefritagelse automatisk [artikel 6, stk. l, nr. 5 (...)].

Denne mulighed for ekstraordinær opsigelse er indført for at give fabrikanten en fleksibilitet i forbindelse med reorganisering af salgsnettet [betragtning 19]. Behov for reorganisering kan opstå som følge af konkurrenternes adfærd eller andre økonomiske forhold, uanset om de skyldes en fabrikants interne beslutninger eller ydre forhold, som f.eks. lukning af en virksomhed, der beskæftiger mange mennesker i et bestemt område. Da der kan tænkes en række forskelligartede situationer, kan de ikke alle nævnes her.

Hvorvidt en »betragtelig del« af salgsnettet er berørt, afgøres på baggrund af de særlige organisationsforhold, der gør sig gældende for den pågældende fabrikants salgsnet. »Betragtelig« indebærer både et økonomisk og et geografisk aspekt, der kan være begrænset til salgsnettet eller en del deraf i en given medlemsstat. Fabrikanten skal opnå overenskomst med forhandleren, hvis salgsaftale opsiges — enten med eller uden medvirken af en uvildig sagkyndig eller ved voldgift — men ikke andre forhandlere (der kun indirekte påvirkes af en ekstraordinær opsigelse).«

8 Forordning nr. 1475/95 blev pr. 1. oktober 2002 afløst af Kommissionens forordning (EF) nr. 1400/2002 af 31. juli 2002 om anvendelse af traktatens artikel 81, stk. 3, på kategorier af vertikale aftaler og samordnet praksis inden for motorkøretøjsbranchen (EFT L 203, s. 30).

9 I henhold til artikel 4, stk. 1, i forordning nr. 1400/2002, som har overskriften »Alvorlige begrænsninger«, gælder fritagelsen ikke for vertikale aftaler, der tilsigter visse i bestemmelsen opregnede begrænsninger.

10 Forordningens artikel 10 bestemmer:

»Forbuddet i artikel 81, stk. 1, gælder ikke i perioden fra den 1. oktober 2002 til den 30. september 2003 for aftaler, der allerede er i kraft den 30. september 2002, og som ikke opfylder betingelserne for fritagelse efter nærværende forordning, men som opfylder betingelserne for fritagelse efter forordning (EF) nr. 1475/95.«

11 I de vejledende bemærkninger til forordning nr. 1400/2002 har Kommissionen i besvarelsen af spørgsmål 20, der har overskriften »Hvordan kan aftaler, som opfylder bestemmelserne i forordning 1475/95, ophæves i overgangsperioden?«, bl.a. anført følgende:

»Det forhold, at forordning nr. 1475/95 udløber den 30. september 2002 og erstattes af den nye forordning, indebærer ikke i sig selv, at netværket må omorganiseres. Efter at den nye forordning er trådt i kraft, kan en motorkøretøjsproducent alligevel godt beslutte sig for at gennemføre en væsentlig omorganisering af sit netværk. For at overholde bestemmelserne i forordning nr. 1475/95 og således være omfattet af reglerne i en overgangsperiode, bør der således gives to års varsel ved normal opsigelse af en aftale, medmindre det er besluttet at foretage en omorganisering, eller hvis der i aftalen indgår en bestemmelse om erstatning.«

12 Hvad angår spørgsmål 68, som har overskriften »Er der i forordningen fastsat et bestemt opsigelsesvarsel?,« anføres endvidere følgende i fjerde afsnit i svaret vedrørende opsigelse med et års varsel:

»Hvorvidt det er nødvendigt at omorganisere netværket, kan vurderes helt objektivt, og det forhold, at leverandøren finder en sådan omorganisering nødvendig, er ikke tilstrækkeligt til at afgøre spørgsmålet i tilfælde af uenighed. I så fald må en national domstol eller voldgiftsmand afgøre det på grundlag af de faktiske omstændigheder.«

Hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

13 SMC indgik den 21. september 1996 en ny aftale med VS — en virksomhed, som siden 1975 har været forhandler af Audi-biler i Danmark — om forhandling af disse biler i Danmark.

14 Aftalens artikel 19.1, som har overskriften »Opsigelse med forkortet varsel«, har følgende ordlyd:

»Leverandøren er [...] berettiget til at opsige denne kontrakt med skriftlig meddelelse pr. anbefalet brev og med et varsel på 12 måneder, såfremt en gennemgribende reorganisering af hele eller dele af leverandørens salgsorganisation viser sig nødvendig.«

15 Den 16. maj 2002 godkendte Audi AG (herefter »Audi«) en reorganiseringsplan for det danske Audi-forhandlernet, som bl.a. fastsatte det antal forhandlere, som ville gøre det muligt at nå de tilstræbte økonomiske mål i denne medlemsstat.

16 SMC fremsendte den 2. september 2002 følgende skrivelse til 28 Audi-forhandlere i Danmark, herunder VS:

»I lyset af den nye EU-fritagelse for kategorier af vertikale aftaler og samordnet praksis inden for motorkøretøjsbranchen, som træder i kraft pr. 1. oktober 2002, er vi nødsaget til at omstrukturere vores forhandlernet inden for en periode på et år og tilpasse forhandlerkontrakterne til den nye gruppefritagelsesforordning.

Vi må derfor i overensstemmelse med forhandlerkontraktens artikel 19.1 under henvisning til den nødvendige reorganisering opsige din Audi-personbilskontrakt med 12 måneders varsel til udløb pr. 30. september 2003.«

17 Samme dag fremsendte SMC en særskilt skrivelse til VS, hvori leverandøren anførte, at den inden for de næste måneder ville afklare Audis fremtidige krav til den enkelte forhandler, idet den understregede, at det endnu var for tidligt fuldt ud at vurdere konsekvenserne for det nuværende Audi-forhandlernet.

18 Ved skrivelse af 3. oktober 2002 oplyste SMC for det første VS om den omstændighed, at det bestående forhandlernet på 28 forhandlere ville blive reduceret til 14 forhandlere for at imødekomme den fremtidige efterspørgsel på markedet, og for det andet, at VS ikke ville blive tilbudt en ny forhandlerkontrakt.

19 Under disse omstændigheder har VW-Audi Forhandlerforeningen på vegne af de Audi-forhandlere, hvis kontrakt er blevet opsagt, anlagt sag ved den forelæggende ret og har gjort gældende, at opsigelsen skulle være sket med 24 måneders varsel.

20 Da Østre Landsret fandt, at sagen rejste spørgsmål om fortolkningen af fællesskabsretten, har den besluttet at udsætte sagen og at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal artikel 5, stk. 3, i [...] forordning [...] nr. 1475/95 [...] fortolkes således, at en leverandørs opsigelse med et års varsel af aftalen med en forhandler skal begrundes ud over leverandørens henvisning til nævnte bestemmelse?

2) Såfremt spørgsmål 1 besvares bekræftende, spørges:

Hvilke krav kan der i medfør af fællesskabsretten stilles til indholdet af en sådan begrundelse, og hvornår skal begrundelsen gives?

3) Hvad er konsekvensen af, at en korrekt eller rettidig begrundelse ikke gives?

4) Skal artikel 5, stk. 3, i [...] forordning nr. 1475/95 fortolkes således, at det er et krav, at opsigelsen af aftalen med en forhandler med et års varsel skal ske på baggrund af en af leverandøren allerede udarbejdet reorganiseringsplan?

5) Såfremt spørgsmål 4 besvares bekræftende, spørges:

Hvilke krav kan der i medfør af fællesskabsretten stilles til indholdet og formen af en af leverandøren udarbejdet reorganiseringsplan, og hvornår skal reorganiseringsplanen foreligge?

6) Såfremt spørgsmål 4 besvares bekræftende, spørges:

Skal leverandøren oplyse den opsagte forhandler om reorganiseringsplanens indhold, og hvornår og i hvilken form skal oplysning til forhandleren i givet fald ske?

7) Såfremt spørgsmål 4 besvares bekræftende, spørges:

Hvad er konsekvensen af, at en eventuel reorganiseringsplan ikke opfylder de krav, der kan stilles til formen og indholdet af en reorganiseringsplan?

8) Det fremgår af den danske udgave af artikel 5, stk. 3, i [...] forordning nr. 1475/95, at leverandørens opsigelse af forhandleren med et års varsel forudsætter, at »[...] det er nødvendigt at foretage en gennemgribende reorganisering af hele forhandlernettet eller en del heraf [...]«. Ordet »nødvendigt« genfindes i alle sproglige udgave af gruppefritagelsesforordning nr. 1475/95, mens ordet »gennemgribende« kun findes i den danske udgave.

På den baggrund spørges:

Hvilke krav kan der stilles til reorganiseringens karakter for at leverandøren kan opsige forhandleren med et års varsel i medfør af artikel 5, stk. 3, i [...] forordning nr. 1475/95?

9) Skal der ved vurderingen af, om betingelserne — for at leverandøren kan opsige aftalen med et års varsel i medfør af artikel 5, stk. 3, i [...] forordning nr. 1475/95 — er opfyldt, lægges vægt på, hvad de økonomiske konsekvenser for leverandøren ville være, såfremt leverandøren havde opsagt forhandleren med to års varsel?

10) Hvem har bevisbyrden for, at betingelserne for, at leverandøren kan opsige aftalen med et års varsel i medfør af artikel 5, stk. 3, i [...] forordning nr. 1475/95, er opfyldt, og hvordan kan en sådan bevisbyrde løftes?

11) Skal artikel 5, stk. 3, i [...] forordning nr. 1475/95 fortolkes således, at betingelserne — for at leverandøren kan opsige aftalen med et års varsel i medfør af denne bestemmelse — kan være opfyldt, allerede fordi gennemførelsen af gruppefritagelsesforordning nr. 1400/2002 i sig selv kan have nødvendiggjort en gennemgribende reorganisering af leverandørens forhandlernet?«

Om de præjudicielle spørgsmål

21 Den forelæggende ret har med spørgsmålene nærmere bestemt ønsket visse præciseringer vedrørende rækkevidden af leverandørens ret til i medfør af artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95 at opsige aftalen med mindst et års varsel, hvis det er nødvendigt at foretage en gennemgribende reorganisering af hele forhandlernettet eller en del heraf.

22 Som Kommissionen og SMC har anført under retsmødet, ønsker den forelæggende ret med spørgsmålene i det væsentlige at fastlægge de materielle betingelser for udøvelsen af en sådan ret til opsigelse (ottende og niende spørgsmål). I samme forbindelse stilles også spørgsmålet om, hvem der har bevisbyrden for, at disse betingelser er opfyldt, og på hvilken måde et sådant bevis skal føres (tiende spørgsmål). Det spørges videre, hvorvidt denne opsigelsesret ligeledes er underlagt visse formelle forpligtelser for så vidt angår begrundelsen for opsigelsen og kravet om en reorganiseringsplan (første til syvende spørgsmål). Endelig ønsker den

forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om ikrafttrædelsen af forordning nr. 1400/2002 i sig selv nødvendiggjorde en gennemgribende reorganisering af forhandlernettet i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i den pågældende bestemmelse i forordning nr. 1475/95 (ellevte spørgsmål).

Om ottende og niende spørgsmål

23 Med disse spørgsmål, som skal behandles sammen, ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, hvilke materielle betingelser der skal være opfyldt ved anvendelsen af artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95.

24 Det følger af artikel 5, stk. 2, nr. 2, i forordning nr. 1475/95, at når forhandleren har påtaget sig visse forpligtelser med henblik på at fremme salgs- og servicestrukturen, finder den i forordningen omhandlede fritagelse anvendelse, hvis aftalen er indgået på ubestemt tid, på betingelse af, at det almindelige opsigelsesvarsel i princippet er på mindst to år for begge aftaleparter.

25 Det følger imidlertid af artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, at de i denne artikel nævnte betingelser for fritagelse ikke berører leverandørens ret til at opsige en aftale med mindst et års varsel, hvis det er nødvendigt at foretage en gennemgribende reorganisering af hele forhandlernettet eller en del heraf.

26 Det fremgår i denne forbindelse af betragtning 19 til forordning nr. 1475/95, at uanset forhandlernes investeringer til fremme af salg og service af aftalevarerne må udviklingen af smidige og effektive forhandlernet ikke hindres. Det anføres således i samme betragtning, at leverandøren må have mulighed for at opsige en aftale, hvis

det er nødvendigt at foretage en gennemgribende reorganisering af hele forhandlernettet eller en del heraf.

27 Det fremgår heraf, at der med forordningens artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, indføres en undtagelsesbestemmelse, der som sådan skal fortolkes restriktivt.

28 Det fremgår i denne forbindelse af bestemmelsens ordlyd, at den i bestemmelsen omhandlede ret til at opsige en aftale er underlagt to betingelser, nemlig for det første, at der foreligger en gennemgribende reorganisering af hele det pågældende forhandlernet eller en del heraf, og for det andet, at denne reorganisering er nødvendig.

29 Hvad angår den første betingelse fremgår det af den pågældende bestemmelse, at der for det første stilles krav om en »reorganisering« af den pågældende leverandørs netværk. En sådan reorganisering indebærer nødvendigvis en ændring i leverandørens salgsorganisation, der bl.a. kan vedrøre organisationens karakter, form og formål, fordelingen af interne opgaver inden for organisationen, den nærmere tilrettelæggelse af leveringen af de omhandlede varer og tjenesteydelser, antallet af og kravene til deltagerne i organisationen og dennes geografiske dækning.

30 Det følger i øvrigt af artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95 i samtlige udgave bortset fra den danske, at reorganiseringen skal vedrøre »hele« den pågældende leverandørs forhandlernet eller »en væsentlig del heraf«. Ændringen af den pågældende salgsorganisation skal således have væsentlig betydning på såvel økonomisk som geografisk plan.

31 Det tilkommer de nationale domstole og voldgiftsretterne ud fra alle de konkrete forhold i den sag, de skal tage stilling til, og navnlig på baggrund af de særlige organisationsforhold, der gør sig gældende for den pågældende leverandørs forhandlernet, at vurdere, hvorvidt der reelt har fundet en sådan reorganisering af forhandlernettet sted.

32 Som Kommissionen har bemærket, og som generaladvokaten har anført i punkt 15-26 i forslaget til afgørelse, har den omstændighed, at den danske udgave af artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95 i modsætning til alle andre sprogudgave af bestemmelsen henviser til nødvendigheden af en »gennemgribende« reorganisering af forhandlernettet, i denne forbindelse ikke nogen væsentlig betydning, idet en sådan præcisering ikke tilføjer noget til kravet om en betydelig ændring, som kan udledes af betingelsen om, at der skal foreligge en reorganisering af hele den pågældende leverandørs forhandlernet eller en væsentlig del heraf, som følger af alle de øvrige sprogudgave.

33 Hvad angår den anden betingelse har Kommissionen og SMC gjort gældende, at det alene tilkommer leverandøren at vurdere nødvendigheden af en reorganisering af hans forhandlernet. Forordning nr. 1475/95 tilsigter således ikke at lade domstolene eller voldgiftsretterne tage stilling til en leverandørs kommercielle overvejelser inden for rammerne af en sådan reorganisering. Leverandørens frihed til at fastsætte antallet af forhandlere begrænses i øvrigt ikke af bestemmelserne i denne forordning. For at betingelsen er opfyldt, er det således tilstrækkeligt, at der er årsagssammenhæng mellem opsigelsen og reorganiseringen af det pågældende forhandlernet.

34 Denne opfattelse, som for så vidt angår Kommissionen er forskellig fra den, som Kommissionen gav udtryk for i besvarelsen af spørgsmål 68 i de vejledende bemærkninger til forordning nr. 1400/2002, kan ikke tiltrædes.

35 Det er ganske vist korrekt, at under en tvist vedrørende lovligheden af en opsigelse med et forkortet varsel, der er afgivet efter betingelserne i artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95, tilkommer det hverken de nationale domstole eller voldgiftsretterne at rejse tvivl om de økonomiske og kommercielle betragtninger, der ligger til grund for en leverandørs beslutning om at reorganisere sit forhandlernet.

36 Det forholder sig imidlertid ikke desto mindre således, at spørgsmålet om nødvendigheden af en sådan reorganisering af hensyn til forhandlernes effektive retlige beskyttelse på dette punkt ikke kan overlades til leverandørens frie skøn, da det i henhold til artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95 er denne nødvendighed, der giver leverandøren mulighed for at opsige en aftale uden at være forpligtet til at overholde det sædvanlige varsel på to år i artikel 5, stk. 2, nr. 2, samtidig med at han bevarer fordelen ved gruppefritagelsen, som gives ved forordningen med hjemmel i artikel 81, stk. 3, EF.

37 Henset såvel til formålet med artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95 som til denne bestemmelses karakter af en undtagelse, skal nødvendigheden af en reorganisering med henblik på udøvelsen af retten til opsigelse med et varsel på mindst et år følgelig kunne sandsynliggøres ud fra berettigede økonomiske effektivitetshensyn, der er baseret på objektive omstændigheder, der foreligger inden for eller uden for leverandørens virksomhed, og som henset til det konkurrencemæssige miljø, som leverandøren opererer i, ville kunne belaste effektiviteten af forhandlernettets eksisterende strukturer, medmindre der foretages en hurtig reorganisering af dette netværk.

38 Den blotte omstændighed, at leverandøren på baggrund af en subjektiv kommerciel vurdering af situationen i hans forhandlernet finder en reorganisering heraf nødvendig, er således ikke i sig selv tilstrækkelig til at godtgøre nødvendigheden af en sådan reorganisering i henhold til artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95. Eventuelle ufordelagtige økonomiske konsekvenser, som

kunne ramme en leverandør, hvis han opsagde forhandlerkontrakten med et varsel på to år, er derimod relevante i denne sammenhæng.

39 Det tilkommer de nationale domstole og voldgiftsretterne ud fra alle konkrete forhold i den sag, de skal tage stilling til, at vurdere en sådan reorganiserings objektive nødvendighed.

40 Følgelig skal ottende og niende spørgsmål besvares med, at artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95 skal fortolkes således, at den omstændighed, at »det er nødvendigt at foretage en gennemgribende reorganisering af hele forhandlernettet eller en del heraf«, forudsætter en betydelig ændring — såvel på det økonomiske som på det geografiske plan — af den pågældende leverandørs salgsorganisation, hvis berettigelse skal sandsynliggøres ud fra økonomiske effektivitetshensyn, der er baseret på objektive omstændigheder, der foreligger inden for eller uden for leverandørens virksomhed, og som henset til det konkurrencemæssige miljø, som leverandøren opererer i, ville kunne belaste effektiviteten af forhandlernettets eksisterende strukturer, medmindre der foretages en hurtig reorganisering af dette netværk. I denne forbindelse er eventuelle ufordelagtige økonomiske konsekvenser, som kunne ramme en leverandør, hvis han opsagde forhandlerkontrakten med et varsel på to år, relevante. Det tilkommer de nationale domstole og voldgiftsretterne ud fra alle konkrete forhold i den sag, de skal tage stilling til, at vurdere, om disse betingelser er opfyldt.

Om tiende spørgsmål

41 Med det tiende spørgsmål ønsker den forelæggende ret oplyst, hvem der har bevisbyrden for, at der kan gøres brug af retten til opsigelse med et forkortet varsel på et år i henhold til artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95, og på hvilken måde et sådant bevis skal føres.

42 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at Domstolen allerede har fastslået, at det påhviler den virksomhed, som ønsker at gøre brug af en individuel fritagelse, at bevise, at betingelserne i artikel 81, stk. 3, EF er opfyldt (jf. i denne retning dom af 17.1.1984, forenede sager 43/82 og 63/82, VBVB og VBBB mod Kommissionen, Sml. s. 19, præmis 52). På samme måde bemærkes, at eftersom opsigelsesvarslet i artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95 har karakter af en undtagelse i forhold til det almindelige opsigelsesvarsel i artikel 5, stk. 2, nr. 2, påhviler det den leverandør, der ønsker at gøre brug af retten til opsigelse med et varsel på et år, at bevise, at betingelserne i den første af disse bestemmelser er opfyldt, når opsigelsens lovlighed anfægtes af en forhandler ved en national domstol eller en voldgiftsret.

43 Spørgsmålet om, hvorledes et sådant bevis skal føres, afhænger som følge af manglende bestemmelser herom i forordning nr. 1475/95 af national ret.

44 Følgelig skal tiende spørgsmål besvares med, at artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95 skal fortolkes således, at når lovligheden af en opsigelse med et års varsel anfægtes af en forhandler ved en national domstol eller en voldgiftsret, påhviler det leverandøren at bevise, at betingelserne i denne bestemmelse for at gøre brug af retten til opsigelse med et års varsel er opfyldt. Hvordan et sådant bevis skal føres, afhænger af national ret.

Om første til syvende spørgsmål

45 Med første til syvende spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95 skal

fortolkes således, at det herved pålægges en leverandør, som opsiger en forhandlerkontrakt i henhold til denne bestemmelse, dels formelt at begrunde beslutningen om opsigelse, dels at udarbejde en reorganiseringsplan forud for opsigelsen.

46 VS er af den opfattelse, at det i henhold til bestemmelsens formål — nemlig at sikre en effektiv konkurrence mellem forhandlernettene ved at mindske forhandlernes afhængighed — kræves, at forhandlernes aktiviteter ikke generes af en trussel om opsigelse. Leverandøren har således pligt til skriftligt og senest på tidspunktet for opsigelsen at redegøre for de objektive og klare grunde, som denne bygger på. Den forudgående tilvejebringelse af en reorganiseringsplan er i øvrigt et væsentligt element i begrundelseskravet. Kommissionen har givet udtryk for samme holdning i en meddelelse til de danske konkurrencemyndigheder, hvilket fremgår af en skrivelse, som disse myndigheder sendte til VW-Audi Forhandlerforeningen den 20. december 2002.

47 I denne forbindelse skal det imidlertid bemærkes, at for så vidt som det i artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95 anføres, at de i forordningen nævnte betingelser for fritagelse »ikke berører« leverandørens ret til at opsige aftalen med mindst et års varsel, hvis det er nødvendigt at foretage en gennemgribende reorganisering af hele forhandlernettet eller en del heraf, indfører bestemmelsen, som Kommissionen med rette har anført i sit indlæg, blot en simpel mulighed, som med forbehold for opfyldelsen af anvendelsesbetingelserne i bestemmelsen ikke begrænser parternes aftalefrihed, således som denne udøves inden for rammerne af den anvendelige nationale ret.

48 Selv om artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95 i henhold til sin ordlyd giver mulighed for, at en leverandør kan opsige en kontrakt med et sådant forkortet varsel i tilfælde af, at det er nødvendigt at foretage en reorganisering af forhandlernettet, pålægger den ham imidlertid ikke nogen særlig forpligtelse for så

vidt angår den anførte begrundelse for denne opsigelse og med hensyn til formen for eller indholdet af reorganiseringen. Det skal bemærkes, at sådanne forpligtelser heller ikke fremgår af andre bestemmelser i forordningen.

49 Herefter afhænger spørgsmålet om, hvorvidt en opsigelse af en aftale med et års varsel i overensstemmelse med artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95 udtrykkeligt skal begrundes, eller hvorvidt leverandøren skal tilvejebringe en reorganiseringsplan forud for meddelelsen om opsigelse, som Kommissionen med rette har anført under sagen, alene af national ret.

50 I modsætning til hvad VS har anført, er forhandlerne ikke af den grund uden enhver retlig beskyttelse, idet det i tilfælde af, at en forhandler anfægter lovligheden af en opsigelse med et års varsel ved en national domstol eller en voldgiftsret, som det fremgår af denne doms præmis 42 og 44, påhviler leverandøren at begrunde opsigelsen ved at godtgøre, at de materielle betingelser for anvendelsen af den pågældende bestemmelse faktisk er opfyldt.

51 Følgelig skal første til syvende spørgsmål besvares med, at artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95 skal fortolkes således, at den ikke pålægger en leverandør, som opsiger en forhandlerkontrakt i henhold til denne bestemmelse, at begrunde beslutningen om opsigelse udtrykkeligt eller at udarbejde en reorganiseringsplan forud for opsigelsen.

Om ellevte spørgsmål

52 Med dette spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om ikrafttrædelsen af forordning nr. 1400/2002 i sig selv kunne gøre det nødvendigt at foretage en reorganisering af forhandlernettet i overensstemmelse med artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95.

53 Kommissionen og SMC har i det væsentlige gjort gældende, at ikrafttrædelsen af forordning nr. 1400/2002 i sig selv kunne nødvendiggøre en reorganisering af forhandlernettet. Kommissionen er af den opfattelse, at en leverandørs vurdering af en sådan nødvendighed ikke kan forkastes af en national domstol eller en voldgiftsret. SMC har gjort gældende, at forordningens ikrafttrædelse i sig selv nødvendiggjorde en gennemgribende reorganisering af forhandlernettet i Danmark, særligt på grund af overgangen fra eneforhandling med områdebeskyttelse til et selektivt distributionssystem uden en sådan beskyttelse og på grund af værksteders ret til autorisation, hvis de opfylder de kvalitative betingelser.

54 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at forordning nr. 1400/2002, som Kommissionen har understreget i de vejledende bemærkninger til forordningen, har indført væsentlige ændringer i forhold til den gruppefritagelsesordning, der var gældende efter forordning nr. 1475/95, idet der er fastsat strengere bestemmelser end dem, der efter sidstnævnte forordning var gældende for fritagelsen for visse konkurrencebegrænsninger, der er omfattet af forbuddet i artikel 81, stk. 1, EF.

55 Forordning nr. 1400/2002 giver navnlig ikke gruppefritagelse for restriktioner med hensyn til aktivt og passivt salg, som foretages af de i et selektivt distributionssystem deltagende virksomheder [forordningens artikel 4, stk. 1, litra b), nr. i) og iii), og artikel 4, stk. 1, litra d) og e)], hvorfor den således inden for rammerne af gruppefritagelsen forbyder den i forordning nr. 1475/95 (denne forordnings artikel 3, nr. 8-10) fritagede kombination af eneforhandling og selektiv forhandling.

56 For at drage fordel af den i forordning nr. 1475/95 fastsatte gruppefritagelse var leverandørerne imidlertid ikke forpligtede til at indsætte sådanne konkurrencebegrænsninger i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 81, stk. 1, EF, i forhandleraftalerne. Forordningen gav som gennemførelsesforordning til artikel 81, stk. 3, EF i lighed med forordning nr. 1400/2002 blot de erhvervsdrivende i den pågældende sektor visse muligheder, således at de på trods af, at der var visse konkurrencebegrænsende vilkår i deres salgs- og serviceaftaler, kunne holde disse

uden for det i artikel 81, stk. 1, EF fastsatte forbud. Bestemmelserne i de nævnte forordninger pålægger imidlertid ikke de erhvervsdrivende at gøre brug af disse muligheder, idet de ikke fastsætter bindende forskrifter, der direkte påvirker gyldigheden eller indholdet af vilkårene i en aftale eller forpligter aftaleparterne til at tilpasse indholdet af deres aftale (jf. i denne retning dom af 18.12.1986, sag 10/86, VAG France, Sml. s. 4071, præmis 12 og 16, af 5.6.1997, sag C-41/96, VAG, Sml. I, s. 3123, præmis 16, og af 30.4.1998, sag C-230/96, Cabour, Sml. I, s. 2055, præmis 47).

57 Selv om den i forordning nr. 1475/95 fastsatte gruppefritagelse — således som SMC har anført — alene kunne opnås på betingelse af, at forhandleren forpligtede sig til at yde service i forbindelse med reparation, vedligeholdelse og tilbagekaldelsesaktioner (forordningens artikel 4, stk. 1, nr. 1 og 6, og artikel 5, stk. 1, nr. 1), mens forordning nr. 1400/2002 hverken indrømmer nogen gruppefritagelse for begrænsningen af forhandlerens mulighed for at udbyde levering af reparations- og vedligeholdelsesydelser i underleverance til autoriserede reparatører eller for begrænsningen i disses mulighed for at indskrænke deres virksomhed til sådanne aktiviteter [sidstnævnte forordnings artikel 4, stk. 1, litra g) og h)], forbyder forordning nr. 1400/2002 ikke en forhandler fortsat selv at levere sådanne tjenesteydelser som autoriseret reparatør inden for rammerne af et system med eneforhandling eller selektiv distribution indført af leverandøren.

58 Det følger heraf, således som Kommissionen i det væsentlige har anført i sin besvarelse af spørgsmål 20 i de forklarende bemærkninger til forordning nr. 1400/2002, at ikrafttrædelsen af denne forordning ikke i sig selv nødvendiggjorde en reorganisering af en leverandørs forhandlernet i den betydning, hvori udtrykket er anvendt i artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95.

59 Henset til de væsentlige ændringer i fritagelsesordningen, som blev indført med forordning nr. 1400/2002, kan ikrafttrædelsen heraf imidlertid have ført visse leverandører til at gennemføre ændringer i deres salgsaftaler med henblik på at sikre

sig, at disse fortsat falder ind under gruppefritagelsen i denne forordning. Dette har særligt kunnet være tilfældet, hvis de aftaler, der blev indgået efter ordningen i forordning nr. 1475/95, og som var i overensstemmelse med denne, indeholdt »alvorlige« begrænsninger i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 4, stk. 1, i forordning nr. 1400/2002.

60 Det er netop på grund af disse væsentlige ændringer, der blev indført ved forordning nr. 1400/2002, at artikel 10 heri bestemte, at forbuddet i artikel 81, stk. 1, EF ikke fandt anvendelse i perioden fra den 1. oktober 2002 til den 30. september 2003 på aftaler, som allerede var i kraft den 30. september 2002, og som ikke opfyldte betingelserne for fritagelse efter denne forordning, men opfyldte betingelserne for fritagelse efter forordning nr. 1475/95.

61 Som det fremgår af betragtning 36 til forordning nr. 1400/2002, kunne de ændringer, som leverandørerne ville gennemføre af deres forhandlernet efter ikrafttrædelsen af forordning nr. 1400/2002, således — henset til, at artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95 har karakter af en undtagelse — være en følge af en simpel tilpasning af de kontrakter, der var gældende på tidspunktet, hvor denne forordning ophørte med at finde anvendelse, i løbet af den i dette øjemed fastsatte overgangsperiode, uden at en sådan tilpasning, således som VS med rette har anført i retsmødet, automatisk nødvendiggjorde en opsigelse af kontrakterne som følge af national ret, endsige en reorganisering af hele forhandlernettet eller en del heraf.

62 Det må imidlertid anerkendes, at selv om ikrafttrædelsen af forordning nr. 1400/2002 ikke automatisk nødvendiggjorde en reorganisering af forhandlernettet, har den i visse tilfælde på grund af særlige organisatoriske forhold ved den enkelte leverandørs forhandlernet kunnet nødvendiggøre ændringer af en sådan

betydning, at disse må betragtes som udgørende en egentlig reorganisering af forhandlernettet i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95.

63 En sådan reorganisering kunne navnlig være nødvendig i denne bestemmelses forstand, hvis en leverandør, som før ikrafttrædelsen af forordning nr. 1400/2002 kombinerede eneforhandling med selektiv forhandling, for fortsat at kunne drage fordel af gruppefritagelsen valgte at organisere sit forhandlernet alene som et selektivt forhandlingssystem eller valgte at opretholde et eneforhandlingssystem alene med hensyn til salg og samtidig indførte et selektivt forhandlingssystem med hensyn til service udført af autoriserede reparatører.

64 Det tilkommer imidlertid de nationale domstole og voldgiftsretterne under anvendelse af de i denne doms præmis 28-38 givne anvisninger samt ud fra alle konkrete forhold i den sag, de skal tage stilling til, og særligt de beviser, der vedrørende dette punkt er fremlagt af leverandøren, at vurdere, om de ændringer, som denne har foretaget, udgør en egentlig reorganisering af forhandlernettet, og hvorvidt denne er blevet nødvendiggjort af ikrafttrædelsen af forordning nr. 1400/2002.

65 Herefter skal ellevte spørgsmål besvares med, at ikrafttrædelsen af forordning nr. 1400/2002 ikke i sig selv gjorde det nødvendigt at foretage en reorganisering af en leverandørs forhandlernet i overensstemmelse med artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95. Forordningens ikrafttrædelse kunne imidlertid på grund af særlige organisatoriske forhold ved den enkelte leverandørs forhandlernet nødvendiggøre ændringer af en sådan betydning, at de udgør en egentlig reorganisering af forhandlernettet i denne bestemmelses forstand. Det tilkommer de nationale domstole og voldgiftsretterne at vurdere, om dette er tilfældet ud fra alle konkrete forhold i den sag, de skal tage stilling til.

Sagens omkostninger

66 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Tredje Afdeling) for ret:

Artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i Kommissionens forordning (EF) nr. 1475/95 af 28. juni 1995 om anvendelse af traktatens artikel [81], stk. 3, på kategorier af salgs- og serviceaftaler vedrørende motorkøretøjer skal fortolkes således:

— **Den omstændighed, at »det er nødvendigt at foretage en gennemgribende reorganisering af hele forhandlernettet eller en del heraf«, forudsætter en betydelig ændring — såvel på det økonomiske som på det geografiske plan — af den pågældende leverandørs salgsorganisation, hvis berettigelse skal sandsynliggøres ud fra økonomiske effektivitetshensyn, der er baseret på objektive omstændigheder, der foreligger inden for eller uden for leverandørens virksomhed, og som henset til det konkurrencemæssige miljø, som leverandøren opererer i, ville kunne belaste effektiviteten af forhandlernettets eksisterende strukturer, medmindre der foretages en hurtig reorganisering af dette netværk. I denne forbindelse er eventuelle ufordelagtige økonomiske konsekvenser, som kunne ramme en leverandør, hvis han opsagde forhandlerkontrakten med et varsel på to år, relevante. Det tilkommer de nationale domstole og voldgiftsretterne ud fra alle**

konkrete forhold i den sag, de skal tage stilling til, at vurdere, om disse betingelser er opfyldt.

— **Når lovligheden af en opsigelse med et års varsel anfægtes af en forhandler ved en national domstol eller en voldgiftsret, påhviler det leverandøren at bevise, at betingelserne i denne bestemmelse for at gøre brug af retten til opsigelse med et års varsel er opfyldt. Hvordan et sådant bevis skal føres, afhænger af national ret.**

— **Bestemmelsen pålægger ikke en leverandør, som opsiger en forhandlerkontrakt i henhold til denne bestemmelse, at begrunde beslutningen om opsigelse udtrykkeligt eller at udarbejde en reorganiseringsplan forud for opsigelsen.**

— **Ikrafttrædelsen af Kommissionens forordning (EF) nr. 1400/2002 af 31. juli 2002 om anvendelse af traktatens artikel 81, stk. 3, på kategorier af vertikale aftaler og samordnet praksis inden for motorkøretøjsbranchen gjorde det ikke i sig selv nødvendigt at foretage en reorganisering af en leverandørs forhandlernet i overensstemmelse med artikel 5, stk. 3, første afsnit, første led, i forordning nr. 1475/95. Forordningens ikrafttrædelse kunne imidlertid på grund af særlige organisatoriske forhold ved den enkelte leverandørs forhandlernet nødvendiggøre ændringer af en sådan betydning, at de udgør en egentlig reorganisering af forhandlernettet i denne bestemmelses forstand. Det tilkommer de nationale domstole og voldgiftsretterne at vurdere, om dette er tilfældet ud fra alle konkrete forhold i den sag, de skal tage stilling til.**

Underskrifter